

A woman with dark hair, wearing a pink blouse and a dark hat with a red flower, is looking down at a letter she is holding. The letter is addressed to 'Excmo. Sr. D. Ferran de Sureda' and is dated '14-1904'. The background is dark and moody.

Núria Pradas

LA NOIA
de la
BIBLIOTECA

*La novel·la sobre la creació de la
Biblioteca de Catalunya*

Columna

NÚRIA PRADAS
LA NOIA
DE LA BIBLIOTECA

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2014
© NÚRIA PRADAS I ANDREU, 2014
© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
CARRER PEDRO I PONS, 9-11, 11A PLANTA - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-1894-2
DIPÒSIT LEGAL: B. 17.068-2014
FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.
CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA
IMPRÈS A: ROMANYÀ VALLS

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Capítol 1

En Josep i la Mundeta havien mort un dijous tràgic d'un estiu ple de foc del 1909. Havia estat una setmana de juliol que ja es coneixia com la Setmana Tràgica i que havia trastocat la vida dels barcelonins.

Un any després d'allò, el Poblenou seguia sent el barri de sempre. Era un entramat de fàbriques que s'aixecaven en aquells terrenys humits i entollats que ja al segle XVIII havien acollit els prats d'indianes, grans extensions amb abundor d'aigua on es blanquejaven els teixits de cotó estampats i que havien servit de base per a l'inici de la industrialització de Catalunya.

Els problemes d'higiene de carrers i habitatges començaven al subsòl urbà, on les matèries orgàniques en descomposició que es filtraven per les canonades provocaven freqüentment la infecció de l'aigua. Al barri hi havia poques fonts i les que hi havia deixaven rajar una aigua amb gust de petroli o de mar. La gran adoberia del carrer de Sant Pere continuava contaminant les aigües dels pous.

La circulació de vianants i vehicles era caòtica. Si plo-

via, els carrers es convertien en fangars, i si el temps era sec, tot s'omplia de pols. L'única via que comunicava amb la zona alta del municipi era un carrer estret i humil, el carrer de Sant Joan de Malta, que recorrien unes tartanes tirades per una parella de muls, conegudes com La Catalana, que feien el servei des de la plaça del Mercat del Clot fins al carrer del Taulat. A les Catalanes s'hi unien nombrosos carros i els obrers que es desplaçaven de casa a la feina. Era un carrer molt transitat, però la manca d'il·luminació el convertia en el lloc preferit de malfactors i vividors.

Davant dels banys de la Mar Bella, línies de barraques s'enganyaven al terraplè de la via del tren. A un pas, un caminet pudent i desangelat recorria per darrere el cementiri vell. Allà mateix, al passeig del Cementiri, hi seguien treballant els boters, com hi havia treballat en Josep Solé durant anys. Es deia que eren els millors boters del món.

La Conxa i la Núria s'havien quedat soles, i les seves vides, les seves rutines, van entrar en una mena d'impàs; en un gran buit on se sentia el ressò incansable d'aquell tro sec que tot ho destrossava; on els reguerots de sang seguien embrutant el terra del balcó, perquè per més que ho volguessin, aquella taca, l'horrible injúria d'aquell dia, no la podia esborrar ningú.

Durant mesos i mesos, les dues germanes van viure amb dol a l'ànima i a la roba. Negres de dalt a baix. Negres per dintre. Silencioses. I, malgrat tot, més unides que no ho havien estat mai perquè la terrible desgràcia les havia apropiat i van haver d'aprendre, de grat o per força, a plorar juntes, a apaivagar-se mútuament la pena. Es vigilaven, amatents a oferir l'espalla al dolor de l'altra quan

aquest era tan gran que les feia esclatar en llàgrimes i sanglots incontenibles.

Van ser mesos de reflexió i de canvis. La Conxa vivia el dolor de la pèrdua tancada en un silenci sorrut, ple de ressentiment i amb un pessic de culpabilitat. En el fons del seu cor, s'entestava a creure que si ella hagués arribat abans a casa, o si no se n'hagués mogut mai, hauria pogut evitar aquella desgràcia. Aquella idea tan obsessiva com absurda que no va compartir mai amb ningú la punxava per dins i s'unia als tristos records de l'última discussió amb el seu pare, aquell diumenge ple de retrets que ara li semblaven injustos i innecessaris. I l'únic consol que tenia era assumir el seu paper de germana gran i de cap de casa. I per això, cada dia, després de més d'onze hores de feina davant la llançadora, tota ella plena d'aquella humilitat que s'enganxava a l'ànima i del soroll de les màquines txi-ca-txi-ca-txi-ca foradant-li el cervell, amb els ulls adolorits de tant fixar-los als fils que formaven la trama per reposar la bitlla dins la broca si es trencava el fil de la bobina, la Conxa tornava a casa i s'entestava a fer-ho tot: el sopar, i si calia repassar la roba i ara això i ara allò altre, perquè era el que li havia dut la vida i era el que li demanarien de fer els seus pares si encara visquessin.

I això mesos i mesos. I ja no hi havia ideals que li despertessin l'ànima adornida, ni reunions amb els companys de Solidaritat Obrera, ni somnis de revolució ni de canviar el món. Perquè aquella Setmana Tràgica s'havia endut els seus pares, però també s'havia endut el Nano Xic, a qui coneixia des que cap dels dos aixecava un pam de terra, i que havia perdut la vida darrere les barricades; i la Teresa, que havia començat amb ella al Cànem, havia quedat malferida i deien que ja no tornaria a ser mai la mateixa. I encara n'hi havia més, perquè en Tomàs Gra-

nell, que era l'ànima de tots els qui lluitaven a les fàbriques tèxtils del barri, havia estat detingut. I la Conxa duia cada mort, cada ferida, cada detenció, clavada al cor i ja no creia en res.

O, potser, ja no volia creure en res.

Fins que una tarda de mitjans de setembre, quan el sol ja es preparava per posar fi a la dura jornada i els terrats anaven prenent aquell to daurat que precedeix la foscor, una ombra s'acostà a la Conxa, que s'apressava a arribar a casa, on encara l'esperava un munt de feina. Caminava tancada en les seves preocupacions, els cabells esgavellats sota el mocador i els ulls clavats a terra. No es va adonar d'aquella presència fins que una veu coneguda li va fer aixecar el cap.

—Conxa...

—Tomàs! —va fer, els ulls molt oberts i un somriure que li va retornar, per uns segons, l'alegria al rostre—, et feia...

—Fa mesos que em van deixar anar. I tu, què se n'ha fet de tu, que sembla que no et vulguis fer amb els pobres?

Aquelles paraules se li van posar malament, a la Conxa, que se les va prendre com si fossin un retret.

—He d'anar cap a casa —va dir, tot posant-se a caminar de bell nou, obligant en Tomàs a apressar-se darrere seu.

—Tanta pressa tens? Poc hi paraves, abans, a casa.

A la Conxa, el cor li va fer una fiblada que li va pujar cap al rostre esprimatxat i la va obligar a fer una ganyota de dolor. En Tomàs, penedit de la seva duresa, la va deturar posant-li suaument la mà al braç:

—Va, dona, no m'ho tinguis en compte. Ja ho sé, això dels teus pares.

Va seguir un buit de paraules. Incòmode. Dens. Ella es mirava en Tomàs però no semblava veure'l.

—Ho lamento —es va tornar a disculpar, tot oferint-li el braç.

La Conxa no es va moure.

—Vaja! Ja veig que no et faig peça.

Ella va alçar aquells ulls seus, negres com dues nits ben fosques. Eren bonics quan somreien encara que només fos una mica, com ara. Va enllaçar el braç amb el d'en Tomàs i tots dos van seguir caminant.

—Se't troba a faltar, Conxa. Ara fan falta més mans que mai...

La Conxa el va interrompre. No volia sentir parlar d'aquell tema.

—No em vinguis amb orgues, Tomàs.

—Però amb què em surts, dona? Que penses deixar la lluita? Què se n'ha fet, de la Conxa que jo coneixia? En què penses?

—Que en què penso, dius? De debò vols saber en què penso, Tomàs? Penso en els morts. En els meus morts.

—Els teus pares no han estat els únics, Conxa. Han caigut companys i companyes...

La noia va retirar el braç, emmurriada.

—Prou que ho sé! Morts inútils que s'haguessin pogut evitar. No en vull saber res més de tot això, et dic!

—Morts inútils si nosaltres deixem que ho siguin. Que no ho entens? La llibertat ens en costa moltes, de llàgrimes.

Havien enfilat el carrer del Taulat. De tant en tant, els arribava una ràfega d'aire de mar.

—Pots estar-ne segur, que ho entenc! Els morts són morts. No hi ha res a fer. I no em vinguis a inflar el cap amb llibertats, Tomàs, que no estic per arengues.

Van aturar-se davant del portal. La paret escarbotada del carrer mostrava les ferides de la metralla i ella, com feia cada dia des de feia un any, va passar un dit per aquells forats que li omplien el cap de mals records. Va fer gest d'entrar. En Tomàs la va retenir pel braç i li parlà arran d'orella:

—S'acosten grans coses, Conxa. Escolta'm, i després decidiràs. Hi ha moviment. La lluita obrera s'estén. Aviat anirà molt més enllà del que és Solidaritat. Tindrem força. Moltes mans es preparen per unir-se. El mes que ve hi haurà un congrés a Barcelona. Vindrà gent d'arreu. Es va cap a una confederació nacional. Entens? Entens l'abast del que et dic?

La Conxa se'l va quedar mirant amb els ulls buits, enaiguats. L'home va insistir:

—Ara no ho pots deixar, Conxa. Això pot portar molt mullader. Et necessitem. Pensa-t'ho.

N'hi havia parlat la Celieta.

—Sembla fet a la teva mida, Núria —li va dir, amb la veu d'espiguet que gastava i aquella alegria que era una muralla contra les tristeses—; quan hi vaig fer cap per primera vegada, i vaig veure les dones que hi treballen, les que hi fan estudis... jo que em vaig dir: ho has de dir a la Nuri.

La Núria es va quedar mirant la seva amiga amb els ulls de mel, admirables, molt oberts. Des que els pares havien mort, que ja no duia trenes. Ara es recollia els cabells, aquella mata esplèndida i brillant de color castany clar, en un monyo al clatell que la feia semblar més gran dels setze anys que tenia. Com també la feia semblar més gran el negre del dol, que li allargava la figura menuda i prima. O, potser,

simplement, la Núria semblava més gran perquè la pena de la mort dels pares l'havia revestida d'una serietat que era impròpia de la seva joventut. Tot en ella deixava entreveure el dolor que duia dins i el geni se li havia tornat eixut.

—Però què hi fan?

—Ja t'ho diré: una feina fina, si ho vols saber. Primer va ser una biblioteca per a les dones, saps? A Santa Anna. Prou que me n'havien contat, de coses, i totes bones. Però se'ls va fer petita. La biblioteca se'ls va fer petita i les ganes de fer coses se'ls van fer grans, perquè *doña* Paquita, que és qui ha posat el fil a l'agulla, és allò que se'n diu una dona amb coratge, de les que no s'aturen davant re. Diu que la dona obrera és la més necessitada de coneixements i que no tenir mitjans per saber un altre ofici és el que les aboca a malviure quan no hi ha treball. Per això s'ha empescat la Cultura.

—La Cultura?

—Sí. Hi fan classes, a la Cultura. De moltes coses. Jo vaig a costura, però hi fan moltes coses.

—Però tu no ets pas una noia obrera. Poc que hi has treballat mai en una fàbrica, tu —va engaltar-li la Núria en un to una mica dolgut.

—Sàpigues que a la Cultura hi van tota mena de dones; s'hi barregen. No es fan distincions!

I la Celieta va alçar el cap amb dignitat, com si el comentari que li havia fet la Núria l'hagués molestat. Però no en sabia, ella, d'estar emmurriada, i aquells ulls que tenia, com de xinesa, tan plens de bondat, li espeternegaven de felicitat.

La Núria havia conegut la Celieta a l'escola de nenes del carrer del Joncar. Allà havien nuat uns llaços molt forts,

encara que eren ben diferents en tot. Ja els ho deia la senyoreta Maria:

—Tu, Nuri, ets la intel·ligència en estat pur. I tu, Celieta, ets viva com una guineu. Una, callada i observadora, i l'altra, un argent viu! Quan us veig juntes penso que ja és ben veritat aquell refrany que diu que *Dios los hace y ellos se juntan*.

Recordava amb un gran luxe de detalls el primer dia que el pare l'havia dut a l'estudi per a nenes del carrer del Joncar. Aquella decisió havia provocat un terrabastall a casa. La mare i el pare s'havien escridassat de mala manera:

—Cap dels de casa meva hi ha anat mai, a estudi —havia sentenciat la Mundeta, amb aquella cara de tres déus que només ella sabia fer quan s'enfadava—. I els de casa teva tampoc sabien de lletra. Oi que no en sabien? I que no ens hem guanyat la vida, nosaltres? La gran bé que l'hem posada a treballar. I la petita, doncs? Què n'hem de fer, de la petita? Que potser és feta de pasta de merenga, la petita?

—Què t'empatolles? Tu no veus un ase a quatre passes, dona! —es defensava el pare, que quan prenia una decisió no es feia enrere, tossut com una mula—. Que no ho veus que els que van a estudi es guanyen la vida més descansats? Ospa de dona! Que la Nuri val molt per estudiar. Que té cap.

Però la Mundeta no s'avenia a raonaments:

—Déu et faci bo a tu i als teus estudis. Mans que facin la feina és el que necessitem, i no tant aprendre de lletra.

—Calla, carall!, que em faries sortir de polleguera, dona.

—Els homes... els homes rai, que aviat la teniu enllestida, la feina!

Finalment, el pare es va sortir amb la seva i va dur la noia petita a estudi. La Núria recordava l'escalfor de la seva mà, mentre hi anaven, i les paraules d'ànim:

—Tu no en facis cabal, de ta mare i ta germana. Que saben res, elles, d'aquestes coses? Tu prou que has d'anar a la teva, que tu tens cap i arribaràs lluny. M'ho diu el cor.

Ella caminava amb el seu, de cor, ben encongit dins del pit, i tenia por. Molta por. I en va tenir fins que es va obrir la porta de l'estudi i va aparèixer, al darrere, el somriure dolç de la senyoreta Maria, una jove mestra entusiasta i vocacional, capaç de despertar el millor de les seves alumnes amb aquells ulls bons i el somriure franc.

La senyoreta Maria sempre vestia una faldilla llarga i negra i una brusa blanca. Quan les nenes arribaven de bon matí, ja les esperava a la porta de l'escala, amb les altres dues mestres. Feien files i pujaven fins al primer pis, on es trobava l'estudi. Allà, una peça central feia funcions de vestíbul, de despatx i del que calgués. A aquell vestíbul, s'hi obrien tres portes, les de les tres classes, petites i fosques. Encara que no hi havia gaires alumnes, perquè no era costum enviar les noies a escola, i menys les de les famílies obreres, dins de les aules les nenes estaven com enxubades, assegudes en unes taules estretes plenes de les marques que el temps hi havia anat acumulant. La classe de la senyoreta Maria era la més neta i polida de totes tres. Aquella mestra tenia la virtut de convertir aquell lloc tan mancat de tot en una mena de llar petita i acollidora.

Un cop les tenia assegudes, la senyoreta Maria es col·locava a la seva taula, a la tarima, i començava la classe. I allà, dins de la classe, les nenes s'hi passaven tot el matí i tota la tarda, perquè l'escola no tenia pati i elles no tenien cap possibilitat d'anar a esbargir-se una mica. Això sí, a l'estona de l'esmorzar, la senyoreta Maria les deixava parlar. Era el moment d'explicar-se secrets a cau d'orella i d'ordir malifetes i traïcions. Com aquella que va valer un bon

càstig a la Núria i a la Celieta, i un bon disgust a la seva mestra.

Tot va començar aquell matí que la Celieta va dir a la Núria que ja n'estava ben tipa, de la Merceditas.

—*Vaia* amb la Merceditas!, vols creure que ja en tinc prou i massa, de la Merceditas?

La Núria es va mirar la seva amiga en silenci, mentre queixalava la poma que duia per esmorzar:

—Què li veus?

—Ja t'ho diré, el que li veig. Que no t'adones com ens refrega pel nas aquest panet tou que du cada dia per esmorzar i l'unça de xocolata negra?

—Ves!, perquè a casa seva tenen pastisseria.

—*Ditxosa* Merceditas! És una llepada. Que no ho coneixes que és una llepada només mirar-la?

Es veia d'una hora lluny que la Celieta no podia sofrir els fums d'aquella nena malcriada. En canvi, la Núria es va encongir d'espatlles. No semblava que la Merceditas l'amoïnés gaire. Estava acostumada a tractar amb nenes del passeig del Triomf a escola. És clar que no totes presumien del que no podien tenir les altres, com feia la Merceditas de la pastisseria. La Celieta, per posar un exemple, vivia al carrer Llacuna, on els seus pares tenien una lleteria. La Mundeta sempre deia que a casa d'aquella nena en tocaven de calents. Però la Celieta no presumia mai de res i li era amiga.

Va repassar el pinyol de la poma fins a deixar-lo ben escurat. I va ser aleshores quan la seva amiga, fent pantalla amb la mà, li va acostar els llavis a l'orella i li va dir «allò». De primer, ella va fer que no amb el cap. Però la Celieta va insistir i, llavors, es van quedar mirant i van esclafir a riure.

L'endemà, a l'hora de l'esmorzar, la Merceditas va esclatar en uns plors que feien feredat. Quan la senyoreta

Maria hi va anar a veure què passava, la nena li va explicar entre mocs i sanglots que el seu panet estava ratat, ple de mossegades, i que la xocolata havia desaparegut. La nena no tenia consol i la mestra va haver d'amenaçar les alumnes que no les deixaria anar cap a casa fins que no sortís la culpable. En sentir-ho, la Núria va alçar la mà de seguida. El seu pare sempre els deia que en aquesta vida un s'ha de fer responsable del que fa. La Celieta se la va mirar de reüll i, de mala gana, també va alçar la mà.

Les van tenir tota la tarda tancades al quarto dels mals endreços. Hi havia mobles vells i restes de tot el que no servia i que formava part del passat de l'escola. La Núria es va passar la tarda plorant. La Celieta va dibuixar garrots a totes les parets. I les van tornar a castigar.